

**COST E-READ:
Deklaracja Stavangerska dotycząca
Przyszłości Czytania**

Żyjemy w czasach gwałtownie dokonującej się, wszechogarniającej cyfryzacji. Technologie cyfrowe oferują ogromne możliwości w zakresie tworzenia, dostępu, przechowywania i przekazywania informacji, jednocześnie wymuszając zmianę wielu utrwalonych od dawna praktyk czytelniczych. Przez ostatnie cztery lata grupa prawie 200 naukowców z całej Europy zajmujących się badaniem między innymi: czytania, publikowania, umiejętności pisania i czytania, badała wpływ digitalizacji na praktyki czytelnicze.

Środki przekazu w postaci papierowej i te w postaci cyfrowej (ekranu) wiążą się z różną specyfiką recepcji tekstu i przetwarzania informacji. W tym, nazwijmy to – hybrydowym (papier vs. ekrany), środowisku czytelniczym musimy znaleźć najlepsze sposoby na wykorzystanie zalet zarówno tradycyjnych nośników informacji - na papierze, jak i nośników cyfrowych, i to w odniesieniu do różnych grup wiekowych, jak również pod kątem różnych celów.

Badania pokazują, że papier pozostaje preferowanym medium czytelniczym, jeśli chodzi o czytanie pojedynczych dłuższych tekstów, szczególnie gdy czytamy, by lepiej zrozumieć i utrwalić informacje. Badania wskazują również na to, że do czytania długich tekstów informacyjnych najlepiej nadaje się papierowy nośnik informacji.

Czytanie długich tekstów jest kluczowe dla kształtowania wielu umiejętności poznawczych, takich jak: koncentracja, zdobywanie słownictwa i ćwiczenie pamięci. Dlatego tak ważne jest, abyśmy utrzymywali i rozwijali umiejętność czytania długich tekstów jako jeden z wielu sposobów pozyskiwania informacji.

Ponadto, w związku z coraz powszechniejszym korzystaniem z nośników elektronicznych, jednym z najpilniejszych obecnie wyzwań jest wypracowanie sposobów na wykształcenie umiejętności pogłębionego czytania długich obszernych tekstów w środowisku cyfrowym.

Najważniejsze wnioski z naszej czteroletniej pracy:

- **indywidualne różnice dotyczące umiejętności, zdolności i predyspozycji tworzą odrębne profile uczenia się, które wpływają na możliwości dzieci do korzystania i uczenia się ze źródeł cyfrowych i drukowanych;**
- **tekst cyfrowy oferuje doskonale możliwości dostosowania sposobu prezentacji tekstu do indywidualnych preferencji i potrzeb czytelnika. Wykazano pozytywny wpływ dostosowania cyfrowego środowiska czytania do czytelnika na jego rozumienie i motywację;**

- samo tzw. środowisko cyfrowe stanowi również duże wyzwanie. Czytelnicy, jak się okazało, bywają zbyt pewni swoich umiejętności rozumienia tekstu w przypadku czytania tekstu cyfrowego w porównaniu z czytaniem tekstu drukowanego, zwłaszcza pod presją czasu, co prowadzi do częstszego pomijania tekstu i mniejszej koncentracji na czytanej treści;
- metaanaliza 54 badań z udziałem ponad 170 000 uczestników wykazała, że rozumienie długich tekstów informacyjnych jest lepsze w przypadku czytania na papierze niż czytania na ekranie, zwłaszcza gdy czytelnik znajduje się pod presją czasu. Z kolei w przypadku tekstów narracyjnych nie zaobserwowano podobnych różnic;
- wbrew oczekiwaniom, nawet u obeznanych z nośnikami cyfrowymi osób wyżej wymienione efekty słabszego przetwarzania informacji pozyskanej z ekranu w porównaniu do tej otrzymanej z medium drukowanego były większe i rosły wraz z upływem czasu - niezależnie od grupy wiekowej i wcześniejszych doświadczeń z nośnikami cyfrowymi;
- tzw. poznanie ucieleśnione (czyli to, jak i czego się uczymy, co wiemy, wpływa na całe nasze ciało) – również może mieć wpływ na różnice między czytaniem cyfrowym a czytaniem na papierze w zakresie rozumienia i zapamiętywania informacji. Czynniki te są niedoceniane przez czytelników, edukatorów, a nawet naukowców.

Wyniki te są zgodne z wynikami badań przeprowadzonych w krajach pozaeuropejskich. W świetle tych ustaleń sformułowaliśmy następujące **zalecenia**.

Zalecenia:

- Należy prowadzić systematyczne i rzetelne badania empiryczne nad warunkami, w których uczenie się i rozumienie tekstu przynosi lepsze rezultaty, a także nad okolicznościami, w których jest ono utrudnione, zarówno jeśli chodzi o nośniki drukowane, jak i cyfrowe.
- Uczniów należy uczyć strategii, które mogą wykorzystać do opanowania tzw. czytania głębokiego (*deep reading*) i czytania na wyższym poziomie na urządzeniach cyfrowych. Ponadto ważne jest, aby szkoły i biblioteki szkolne nadal motywowały uczniów do czytania książek papierowych i przeznaczały na to czas w programie nauczania.

- **Nauczyciele i inni edukatorzy muszą sobie zdawać sprawę, że szybkie i masowe zastępowanie druku i papieru technologiami cyfrowymi w szkolnictwie podstawowym nie jest neutralne, a może przynieść straty. Jeśli nie będą im towarzyszyć starannie opracowane narzędzia i strategie cyfrowego uczenia się, mogą one spowodować opóźnienie w rozwoju umiejętności czytania i krytycznego myślenia u dzieci.**
- **Konieczne jest opracowanie lepszych wytycznych dotyczących wdrażania technologii cyfrowych, zwłaszcza w edukacji, ale także ogólnie. W odniesieniu do edukacji dotyczy to na przykład opracowania empirycznie potwierdzonych wskazówek w zakresie umiejętności korzystania z technologii cyfrowych (selekcja, nawigowanie, ocenianie i integrowanie informacji napotkanych w formie cyfrowej). Takie umiejętności komunikacji cyfrowej będą miały zastosowanie w wielu kontekstach, np. w pozyskiwaniu informacji czy komunikatów rządowych, jak i informacji udostępnianych przez inne instytucje publiczne.**
- **Nauczyciele, specjaliści od czytania, psychologowie i eksperci od technologii powinni współpracować w celu opracowania narzędzi cyfrowych (i powiązanego oprogramowania), które uwzględniałyby przy określonych praktykach czytelniczych wyniki badań naukowych nad przetwarzaniem tekstów w formie cyfrowej i tych w formie drukowanej, w tym rolę poznania ucieleśnionego.**
- **Dalsze badania nad cyfrowymi materiałami edukacyjnymi powinny zakładać ściślejszą współpracę między ekspertami opracowującymi i rozwijającymi technologie a przedstawicielami nauk humanistycznych i społecznych tak, by zapewnić obiektywne i oparte na dowodach debaty publiczne na temat transformacji cyfrowej.**

Pytania stawiane na przyszłość:

W miarę jak wzrasta wykorzystanie materiałów cyfrowych zarówno w edukacji, jak i innych obszarach życia, pojawiają się ważne pytania dotyczące przyszłości czytelnictwa, nauczania czytania i pisanie oraz znaczenia komunikacji tekstowej:

- W jakich kontekstach czytelniczych i dla jakich czytelników korzystanie z tekstów cyfrowych może być najbardziej owocne?
- W jakich zakresach kształcenia, nauki i twórczości literackiej należy zachęcać do korzystania z drukowanych publikacji i promować ten rodzaj czytania?
- Czy podczas czytania na nośnikach cyfrowych istnieje tendencja do czytania bardziej chaotycznego, mniej skoncentrowanego, co wiąże się z płytszym przetwarzaniem informacji i sprawia, że czytanie powierzchowne (tzw. „Po

łebkach”) staje się domyślnym trybem czytania i przenosi się nawet na nawyki czytania na papierze?

- Czy nasza podatność na fake newsy, uprzedzenia i przesady jest spotęgowana przez naszą nadmierną wiarę w nasze cyfrowe umiejętności czytania?
- Co można zrobić, by zachęcić do głębszego przetwarzania tekstów w ogóle, a w szczególności tekstów czytanych na ekranie?

Kim jesteśmy?

Evolution of Reading in the Age of Digitisation (E-READ) to europejska inicjatywa badawcza skupiająca prawie 200 naukowców i badaczy zajmujących się czytelnictwem, wydawnictwami i umiejętnością czytania i pisania z całej Europy, którzy wspólnie badają wpływ cyfryzacji na praktyki czytelnicze. Wiele z naszych badań koncentrowało się na tym, jak czytelnicy, a w szczególności dzieci i młode osoby, rozumieją i zapamiętują tekst pisany, gdy korzystają z materiałów drukowanych w porównaniu z materiałami cyfrowymi. Członkowie i interesariusze tej finansowanej przez Unię Europejską akcji badawczej COST spotkali się w dniach 3-4 października 2018 r. w Stavanger w Norwegii, aby omówić główne wnioski z czterech lat badań empirycznych i debat (2014 - 2018). Deklaracja ze Stavanger dotycząca przyszłości czytelnictwa stanowi podsumowanie czterech lat pracy.